

FERDSEL OG DYRELIV PÅ SVALBARD



DYRELIV



FERDSEL OG DYRELIV PÅ SVALBARD

- en veileder i møte med Svalbards natur

Bidragstere

Ronny Aanes, Jon Aars, Magnus Andersen, Eva Fuglei, Geir Wing Gabrielsen, Christian Lydersen, Kit M. Kovacs, Harald Steen og Hallvard Strøm fra Norsk Polarinstitutt har bidratt med arts kunnskap og ferdselsråd.

Hovedansvarlig for veilederen er Øystein Overrein, Norsk Polarinstitutt.

INNHold

Formål	5
Vis hensyn	7
Svalbardmiljøloven	8
Effekter på dyr	9
Hvordan opptre i møte med ulike dyr?	10
Isbjørn	10
Hvalross	12
Storkobbe	13
Ringsel	14
Steinkobbe	14
Hval	15
Fjellrev	16
Svalbardrein	17
Ærfugl og gjess	18
Vadefugler og svalbardrype	19
Tyvjo, storjo og rødnebbterne	19
Fuglefjellsarter/sjøfugler	20
Nyttig lesestoff	21

©Norsk Polarinstitut, Framsenteret, 9296 Tromsø

www.npolar.no, post@npolar.no

Redaktør: Øystein Overrein, Norsk Polarinstitut
Teknisk redaktør: Elin Vinje Jenssen, Norsk Polarinstitut
Forsidefoto: Erlend Lorentzen, Norsk Polarinstitut. *Tyvjo angriper en inntrenger som er kommet for nært reir eller unger. I et slikt tilfelle anbefales rask retrett ut av området.*
Grafisk design: Jan Roald, Norsk Polarinstitut
Trykket: abcGrafisk as, juni 2011
ISBN: 978-82-7666-288-7



Formål

Denne veilederen gir råd om hvordan folk som ferdes i naturen på Svalbard skal opptre for å begrense forstyrrelser på dyrelivet og samtidig ivareta hensynet til egen sikkerhet. Veilederen gir ferdselsråd i møte med de mest vanlige pattedyr og fugler på Svalbard. Noen av rådene gjelder spesielt for enkeltarter, mens andre er for grupper av arter. De arter som ikke er spesielt nevnt her skal selvsagt også tas hensyn til.

Det må presiseres at veilederen gir råd om ferdsel basert på faglig grunnlag og erfaringer. De som ferdes på Svalbard plikter å gjøre seg kjent med regelverket og følge det. Rådene i veilederen fritar ikke for en selvstendig vurdering av korrekt opptreden i forhold til gjeldende regler.

Sikkerhet er den enkeltes ansvar. Følges de råd som gis, er dette ingen garanti for at ikke uønskede hendelser kan inntreffe, men sannsynligheten for uhell minker. Det vil alltid være en risiko i møte med f.eks. hvalross og spesielt isbjørn.





Isbjørn kan dukke opp når og hvor som helst i Svalbards natur. Skilt som dette varsler isbjørnfare ved Longyearbyen. Foto: Øystein Overrein, Norsk Polarinstitutt

Vis hensyn

All menneskelig ferdsel (f.eks. fotografering, filming, forskning og næropplevelser med dyreliv) i Svalbards natur kan føre til unødig forstyrrelse av fugler og pattedyr. Målsettingen må være å gjøre forstyrrelsen minst mulig.



Møte med hvalross på Purchasneset på Lågøya. Besøkende turister og guider opptrer korrekt og holder god avstand til dyrene. Foto: Norsk Polarinstitutt



Vis aktsomhet og hold avstand, da får du de beste opplevelsene i alkekongeura.
Foto: Kim Holmén, Norsk Polarinstitutt

Svalbardmiljøloven

Det er Svalbardmiljøloven som setter rammer for ferdsel i naturen på Svalbard.

Lovens formål er:

«...å opprettholde et tilnærmet uberørt miljø når det gjelder sammenhengende villmark, landskapselementer, flora, fauna og kulturminner» (§ 1).

Viktige utdrag fra lovverket:

Svalbardmiljøloven inneholder et eget aktsomhetsprinsipp: «Enhver som oppholder seg eller forestår virksomhet på Svalbard, skal vise hensyn og opptre varsomt så naturmiljø og kulturminner ikke påføres unødig skade eller forstyrrelse» (§ 5), og videre: «Ingen må jage, fange, skade eller avlive fauna eller skade egg, reir eller bo, uten hjemmel» (§ 30).

Videre sier loven: «Ingen må bruke skipsfløyte, løсне skudd eller volde annen kraftig støy nærmere et fuglefjell enn én nautisk mil i tiden 1. april til 31. august» (§ 30).

For isbjørn gjelder et klart forbud mot «... å lokke til seg, forfølge eller ved annen aktiv handling oppsøke isbjørn slik at den blir forstyrret eller det kan oppstå fare for mennesker eller isbjørn» (§ 30).

En egen forskrift angir båndtvang på hunder i tiden 15. mai–15. august. Polarhunderaser skal holdes i bånd hele året.

«All ferdsel på Svalbard skal foregå på en måte som ikke skader, forstyrr eller på annen måte forringer naturmiljøet eller kulturminner eller fører til unødig forstyrrelse av mennesker eller dyreliv» (§ 73).

Ferdselsrestriksjoner kan innføres i avgrensede områder i hele eller deler av året for å beskytte naturmiljøet (§ 75).

Hovedprinsippet er å unngå at dyr endrer adferd på grunn av vårt nærvær.

Effekter på dyr

Når mennesker ferdes i et område med dyreliv, påvirkes en eller flere arter og individer. Toleranse for forstyrrelser hos dyrene varierer med ulike faktorer som tid på året og dyrenes kjønn, status i bestanden og kondisjon.

I de fleste tilfeller hvor mennesker kommer brått på og nært ville dyr og fugler, vil dyrene flykte fra forstyrrelseskilden. Unntaket er isbjørn og hvalross som kan reagere med å angripe mennesker.

Studier har vist at større dyr flykter lengre enn småvokste arter ved forstyrrelser. Dyr i flokk reagerer på større avstander. Hunndyr med unger er ofte de mest sårbare for ferdsel. Reaksjonsmønsteret til dyr som blir forstyrret kan være tilvenning, tiltrekning eller at de trekker unna.



Forsøpling fra mennesker kan skade dyrelivet på Svalbard. Her har en svalbardrein fått ståltråd viklet inn i geviret. Foto: Eva Fuglei, Norsk Polarinstitutt

Umiddelbar respons på forstyrrelser:

Adferdsendringer som reirflukt hos fugler, endring i næringsvaner og fysiologiske endringer som økt hjertefrekvens og endring i hormonnivå.

Hyppige forstyrrelser av en «lettskremt» art kan føre til at dyrene slutter å bruke området.

Fysiske skader, f.eks. kan sjøpattedyr skades av propeller eller ved kollisjon med båter.

Langvarig effekt av forstyrrelser:

Redusert evne til å bygge opp muskulatur/fetteserver og mulighet til å overleve/formere seg.

Bestander kan minke dersom området som forstyrres er viktig for reproduksjon og overlevelse.

Dyr kan dø ved voldsom eller langvarig forstyrrelse.

Reaksjoner på forstyrrelser avhenger av:

Hvordan den som forstyrres oppfører seg.

Hvor forutsigbar forstyrrelsen er.

Hyppighet og omfang.

Tidspunkt på året (forstyrrelser i hekke- og yngletid gjør mest skade).

Eksempler:

Reinsdyr som er i god form reagerer mer på forstyrrelser enn dyr i dårlig kondisjon. De sprekere dyra tåler bedre å forbruke energi på å flykte enn de svakere dyra som har små energireserver å tære på.

Når ærfugl og gjess forlater reiret på grunn av forstyrrelser vil det øke faren for eggtap til fjellrev, polarmåke og tyvjo. Forstyrrelser på fugl vil generelt kunne gi nedsatt fødeinntak, redusert ungeproduksjon, knuste egg i redet og føre til at leveområder ikke benyttes.

Howdan optre i møte med ulike dyr

Isbjørn

Det er strenge bestemmelser i Svalbard-miljøloven for hvordan vi skal optre i møte med isbjørn (se s. 8), enten vi møter den på land, i drivisen, på isflak eller i sjøen. Isbjørn i sitt rette element er for mange et ubestridt høydepunkt under et Svalbard-besøk, men dessverre tøyes ofte grensene for å få slike opplevelser. Når isbjørn endrer adferd på grunn av folks nærvær, har vi overtrådt en grense. Resultatet kan være at isbjørnen må skremmes unna med knallskudd. I verste fall oppstår en nødvergesituasjon der isbjørnen angriper og eneste utvei er avlivning av dyret.

Isbjørner er ofte uredde og nysgjerrige, men samtidig uforutsigbare. De mest problematiske bjørnene er unge enslige eller gamle, magre isbjørner. På sommeren når mattilgangen er begrenset, kan sult gjøre at de blir ubehagelig nærgående. Husk at isbjørnen er rask og kan tilbakelegge 30 meter på tre sekunder!

Viktige sikkerhetshensyn:

Vær alltid forberedt på å møte isbjørn – også i nærheten av bosetningene!

Unngå nærmøter med isbjørn. Kryss ikke bjørnens kurs, og hold avstand.

Unngå områder med ferske bjørnespor enten du er på skitur, skutertur eller finner sportegn på sommeren.

Før ilandstigning fra båt må området undersøkes grundig med kikkert for å få oversikt om det er isbjørn i nærheten. Avlys ilandstigningen dersom det oppdages isbjørn, eller hvis området er uover siktelig.

Ikke gå i land på mindre øyer hvor det erfaringsmessig ofte er isbjørn på sommeren.

Ikke slå leir i områder hvor isbjørn ofte ferdes; nær fjæra, ved brefronter, nær raviner og i smale daler. Sørg for å ha god oversikt til alle kanter.

Ved ankomst til ei hytte eller en leir bør man ta en vid runde rundt med skuter/tilfots før en inntar hytta/leiren.



Nysgjerrige isbjørner må skremmes på god avstand dersom de kommer inn til hytter, teltleir eller lignende. Her skremmes ei binne med unger på over 100 meters hold. Knallskuddet ble plassert foran binna. Det må ikke skytes i lufta!
Foto: Øystein Overrein, Norsk Polarinstittutt

Bruk varslingssystemer som snublebluss (montert i to høyder), vakthund eller bytt på å sitte isbjørnvakt.

Ved telting i områder med isbjørn anbefales isbjørnvakt hele tida mens folk sover.

Isbjørn har svært god luktesans og tiltrekkes av matluk. Oppbevar mat et stykke unna leirplassen og i bjørnesikker emballasje (f.eks. zargeskasser og tønner i hard plast). Unngå å lage mat i tellet. Kast ikke matrester utenfor telt/hytte.

Hold konstant øye med isbjørn i nærområdet. Er dere flere, samle alle i en gruppe. Trekk deg/dere tilbake og forlat stedet raskt.

Beveger isbjørnen seg mot deg, gjør deg synlig og lag støy. Roping, klapping i hendene, rusing med motor eller lignende kan være nok til at isbjørnen trekker seg unna. Hjelper ikke dette, må du klargjøre signalpistol, signalpenn eller kasteknall. Skyt med knallskudd i bakken mellom deg og bjørnen. Første skudd må (om mulig) løsnes på 150–200 meters hold. Gjenta dette dersom første forsøk ikke har noen effekt.

Skulle du møte på en isbjørn som begynner «å jakte på deg», trekk deg raskt tilbake og ut av området. Skjer dette ved en hytte du har tilgang til, ta tilhold i hytta til situasjonen er avklart.

Ferdes du med snøskuter, så hold motoren i gang og kjør bort fra isbjørnen. Rusing av motoren kan skremme bjørnen vekk.

Dersom alle forsøk på skremming ikke nytter, retrett er umulig, bjørnen angriper og felling på nært hold i nødverge er eneste utvei:

Plasser et skudd med grovkalibret rifle (evt. haglegevær med slugs) i bjørnens bogparti eller bryst. Revolver i grovt kaliber kan brukes, men bare av trenede skyttere. Skyt aldri i hodet! Skyt til bjørnen ligger urørlig. Enhver felling av isbjørn skal varsles umiddelbart til Sysselemannen. Den felte bjørnen og området rundt skal ligge urørt for åstedsundersøkelser.

HUSK: Vær alltid bevæpnet ved ferdsel utenfor bosetningene på Svalbard. Ha skudd i magasinet, men ikke i kammeret. Våpenet må være kraftig nok, med egnet ammunisjon. Tren med våpenet før turen. På vinteren må våpenet være tørrpusset ellers kan ising forårsake funksjonsfeil.



Det er ulovlig å oppsøke isbjørn slik at den blir forstyrret. Her har turister kjørt for nært ei binne med unge. Bruk heller teleskop og observer på avstand. Foto: Magnus Andersen, Norsk Polarinstittutt

Hvalross

Hvalross er en populær attraksjon på Svalbard. Dyrene er relativt lett tilgjengelige og lite sky overfor mennesker. Vær imidlertid oppmerksom på at hvalrossen kan bevege seg raskt i vannet og utgjøre en fare (f. eks. skade deg, punktere gummibåter og velte kajakker) med støttene og kroppen dersom den angriper.

Viktige sikkerhetshensyn:

Ved bruk av kajakk og gummibåt anbefales det å ta båtene på land dersom det dukker opp hvalross. Unngå områder hvor hvalross sees i sjøen – de kan angripe uten forvarsel!

Dykking frarådes i områder hvor det er hvalross.

For å unngå forstyrrelser:

- Hvalrosser kan være vare overfor både båter og mennesker. Observer dyrene på avstand i kikkert for å se om det er ro i flokken.
- Gå aldri med båt nært opp til land på utsiden av flokkens liggeplass.



Hvalrosser i sjøen kan se ufarlige og trege ut, men de er uberegnelige og kan utgjøre en fare med støttene og kroppen, spesielt når du ferdes i kajakk eller gummibåt. Foto: Geir Wing Gabrielsen, Norsk Polarinstitutt

- Ilandstigning fra lettboat skal skje minst 300 m ut til siden for flokken og på lénsiden av denne (det betyr at man beveger seg mot vinden på vei inn mot dyrene).
- Hold sammen i en gruppe og gå sakte mot dyrene fra én retning.
- Unngå å lage silhuett mot horisonten. Lag ikke en halvsirkel rundt hvalrossene.



Når de første hvalrossene begynner å løfte på hodet og blir urolige bør en trekke seg tilbake. Her fra Richardlaguna, Prins Karls Forland. Foto: Kim Holmén, Norsk Polarinstitutt



Hold avstand til storkobber på isflak. Bildet er tatt med telelinse. Foto: Lise Øvrum, Sysselmannen på Svalbard

- Kom aldri mellom flokken og sjøen. Dyrenes retrettmulighet sperres og de blir urolige.
- Hold lavt støynivå. Begrens ordrer, samtaler og motorstøy til et minimum. Følg hele tiden med på dyrenes reaksjon.
- Ved første tegn til uro i flokken (selv om avstanden er stor) må man stoppe opp og gjøre retrett.
- Hanndyr er normalt mer tolerante for menneskers nærvær, og man kan nærme seg dem inntil avstanden er minimum 30 m. Flokker med innslag av hunndyr med unger er langt mer lettskremte – hold minimum 150 m avstand. Panikk i en slik flokk kan føre til at unger trampes i hjel. Disse avstandene gjelder også i forhold til hvalross på isflak.

Storkobbe

Storkobben kaster (føder) ungen på små, fritt-flytende flak av fjordis. Båtferdslen er derfor mest aktuell forstyrrelsesfaktor. Storkobben finnes i mindre antall enn ringsel, men er oftere å se om sommeren enn ringselen fordi den holder seg ved kysten og legger seg oppå isflak.

For å unngå forstyrrelser:

- I mai må folk som ferdes med båt holde avstand til hunndyr med unge på isflak. På andre tider av året kan en betrakte storkobbe på isflak ved å holde avstand, lav hastighet og lage minst mulig støy. Hold deg på den siden av flaket hvor selen kan se deg. Er flere båter sammen bør selen(e) ikke omringes.
- Hvis selen beveger seg med luffene, ruller seg over på magen, hever hodet eller kikker ned i vannet – er det klare tegn på at du er kommet for nært og bør trekke deg tilbake.

Ringsel (snadd)

Ringselen er hyppig å se på fjordisen i kastetida (når den føder) i tidsrommet medio mars-mai. Den er mer sjelden å se på sommeren. Når den oppdages sommerstid er det ofte på isflak nær øyer eller brefronter. Kommer du for nært, slipper den seg ned i vannet. Ofte oppsøker den småbåter av nysgjerrighet, for så å dykke og bli borte når den har sjekket ut inntrengeren.



Ringsel på fjordisen i fødetida. Den går raskt i vannet om du kommer for nært. Foto: Christian Lydersen og Kit M. Kovacs, Norsk Polarinstitutt

For å unngå forstyrrelser:

- Ringselen er særlig sårbar for forstyrrelser i tiden medio mars-juni, når den er på isen. Resten av året er den stort sett i vannet, og mindre sårbar.
- Ved kjøring med snøskuter på fjordis, bør en unngå ferdsel foran isbreer i områder nært isbaks (oppbrutt hav- og fjordis) og breis med snøfonner. Her har ringselen sine fødehuler og kan lett forstyrres.
- La selunger som ligger på isen være i fred. De er ikke forlatt.
- Om våren, og spesielt på godværsdager, ligger ringselen tett på fastisen i mange bukter og fjorder. Ved ferdsel med snøskuter, med hundespenn eller på ski bør en unngå slike konsentrasjoner, kjøre sakte og holde avstand langs land (hvis isen er trygg) og holde avstand.

- Under hårfellingen (juni) liker ikke ringselen å gå i vannet, men vil holde seg tørr og varm. Ferdsel på rester av fastis og båtferdsel inn i slik is må unngås.

Steinkobbe

Steinkobben har et avgrenset leveområde rundt Prins Karls Forland og regnes derfor som en kuriositet på Svalbard. De er sosiale dyr som opptrer i grupper. Steinkobben føder sin ene unge i fjæresonen. Den hviler på land (ikke på is).



Steinkobber legger seg normalt på tørrelagte skjær. Her fødes også ungen. Foto: Christian Lydersen og Kit M. Kovacs, Norsk Polarinstitutt

For å unngå forstyrrelser:

- Hold avstand til skjær med steinkobber i juni når de føder unger. I verste fall kan mor og unge adskilles om en flokk skremmes på sjøen. De viktige fødeområdene ligger innenfor fuglereservater med ferdselsforbud i tiden 15. mai-15. august. Ferdselsforbudet strekker seg 300 m ut i sjøen.
- Grupper av steinkobbe som ligger på land utenom fødetida er lettskremte. De tillater normalt ikke folk å komme nær, med unntak av enkeltindivider. Hold likevel alltid en minimumsavstand på 100 m.
- Steinkobber kan iblant komme nært opp til småbåter. Sett motoren i fri/nøytral slik at propellen ikke skader selen – i blant forsøker de nemlig å leke med propellen!

Hval

Hvithval, narhval og grønlandshval regnes som stedefne rundt Svalbard. På sommeren kan du også treffe på bardehvalartene vågehval, finnhval, knølhval og blåhval, og flere tannhvaler – blant annet spekkhogger.

For å unngå forstyrrelser:

- Hvaler er lette å oppdage på avstand i stille vær med rolig sjø pga. blåsten (de blåser ut luft når de kommer opp til overflaten etter et dykk). Går du nærmere med båt, anbefales det å bevege seg parallelt med hvalens svømmeretning – ikke forfølge eller avskjære dem.

- Dersom hval observeres på 750–1500 m avstand, bør farten reduseres til 5 knop.
- Noen hvaler som knølhval, vågehval og kvitnos er ofte nysgjerrige og vil oppsøke båter som går i sakte fart eller ligger stille. Andre hvalarter som hvithval og narhval skremmes av motorstøy. Lag minst mulig støy, stopp gjerne maskinen eller sett den i nøytral.
- Begrens oppholdstiden ved hvaler til maks én time.



Vågehval på næringsøk. Foto: Kim Holmén, Norsk Polarinstitutt

Fjellrev

Fjellrev oppleves ofte som tillitsfull og uredd, men den er normalt sky og spesielt i yngelperioden (mai-august). Rever som lever nært bebyggelse, hytter og teltleire tilvennes folk, og hvis disse mates blir de gradvis mindre redde. Spesielt på vinteren når det er mangel på mat kan fjellreven være lite sky. En hovedregel er å aldri gi fjellrever noe spiselig, fordi det endrer deres naturlige adferd.

En rev som bjeffer/skriker/varsler på et hiet sier i fra om at du er for nær. Den forsvarer hiet og valpene sine, og det er på denne tiden at fjellreven er mest sårbar for forstyrrelser. I løpet av august blir valpene løsere knyttet til hiet og begir seg ut på lange vandringer på egen hånd. Gjennom hele vinteren og mørketiden er fjellrever på konstant leting etter noe å spise. Lite mat og lave temperaturer gjør den også sårbar for unødige forstyrrelser.



Fjellreven blir gradvis mindre sky dersom den forbinder mennesker med mat. Gi derfor aldri rever noe spiselig! Det forandrer deres adferd. Foto: Winfried Dallmann, Norsk Polarinstitutt

Viktige sikkerhetshensyn:

- Fjellrever kan ha rabies og fjellrevbitt kan få alvorlige følger for mennesker.
- Finner du en død, hel eller fersk fjellrev må Sysselmannen varsles. Det er kun kyndige folk som bør håndtere selvdøde rever. På grunn av rabiesfaren må en alltid ha hansker på når en rev berøres.



Fjellrevvalper ved hiet. Er du heldig og får en slik opplevelse, er det best å betrakte dem på avstand i kikkert. Dette bildet er tatt med telelinse under hiovervåkning. Foto: Øystein Overrein, Norsk Polarinstitutt

For å unngå forstyrrelser:

- Unngå hiområder i tiden medio mai-medio august. Hold en avstand til hiet på 500-1000 m avhengig av terrengtype. Ofte ligger hiene nært kysten ved fuglefjell.
- Mat aldri fjellrev! Det kan skape avhengighet og tamme rever.
- Kommer du uforvarende inn i et hiområde med valper, trekk deg stille og rolig tilbake samme vei som du kom.
- Etabler aldri teltleir nært et fjellrevhi. Minimumsavstanden må være ca. 1000 m.
- Dukker det opp fjellrevvalper ved leiren, må du ikke følge etter dem fordi de ofte returnerer til hiet.
- Hvis en hilokalitet forstyrres jevnlig kan revparet flytte hele ungekullet til et sekundærhi. Dette hiet er ofte av dårligere kvalitet enn det primære hiet, og flyttingen kan redusere overlevelsen av valper.
- Rever blir stresset av hunder, og hunder må aldri tas med til et bebodd fjellrevhi.
- Det anbefales å holde en avstand på minimum 500 m til fjellrevhi og følge dalbunnen ved ferdsel på ski eller med snøskuter i tiden april-mai.



Svalbardrein bruker mye energi på å grave beitegrøper om vinteren. Skrem ikke dyrene vekk fra slike beiteplasser, men styr utenom. Foto: Hallvard Strøm, Norsk Polarinstittutt

Svalbardrein

Svalbardreinen er normalt lite sky overfor mennesker, men reaksjonen på nærværet varierer med hvordan vi beveger oss i naturen (til fots, på ski eller snøskuter, fart og retning m.m.), årstid, vær, føre, dyrets kondisjon, alder og kjønn. Simler med nyfødte kalver kan være svært sky. I områder med regelmessig ferdsel av folk, blir reinen ofte tilvent menneskers nærvær.

Svalbardrein trenger mye energi for å produsere kalver og overleve vinteren, og

de bruker en stor del av døgnet til å beite. Dersom reinen flykter unna i stor fart over en lengre strekning kan det føre til unødig energitap. Unødig energitap er spesielt uheldig seint på vinteren og våren når reinen er på det magreste, også fordi den tykke vinterpelsen kan overopphete en stresset rein. De færreste tenker kanskje over at reinen på denne tiden har brukt lang tid og mye krefter for å grave seg ned til bakken eller banke seg gjennom is og hard skare med forbeina for å finne mat.



Reinsbukker er takknemlige fotoobjekter, men gå ikke for nært, da trekker de unna. Foto: Erlend Lorentzen, Norsk Polarinstittutt

For å unngå forstyrrelser:

- Unngå forstyrrelser av simle med kalv i juni-juli.
- Sett deg ned og la reinen oppsøke deg. Reinsdyrene (spesielt unge dyr) er ofte nysgjerrige og kan ikke la være å sjekke ut hva de har foran seg, spesielt dersom vinden blåser fra dyrene mot deg og de ikke kan identifisere deg ved bruk av luktesansen.
- La reinen få ro til å beite, hvile og tygge drøv. De trenger mest mulig tid til å fete seg opp før en hard vinter. Enhver forstyrrelse gir unødvendig energitap.
- Observeres rein med trålraster, wire eller lignende i geviret og det er åpenbart at dette plager dyret, må Sysselmannen varsles raskt.
- Dyr som fysisk sitter fast i avfall eller annen rein, kan forsøkes løsnet. I tilfelle må dette gjøres forsiktig og av personer som har erfaring med reinsdyr.
- Skutertrafikk, hundespann og skigåere kan forstyrre svalbardrein. Ser en dyr i fartsretningen, skal en sette ned farten og kjøre/gå rolig i en bue rundt dyret eller dyrene. Dersom dyrene begynner å løpe, bør man stoppe helt opp til reinen er kommet langt unna eller har stoppet å løpe. Først da kjører/går man rolig videre.
- Unngå å legge skiløyper, traseer for kjøring med hundespann eller skuterløyper gjennom terreng hvor reinen beiter.

Ærfugl og gjess

I mai ankommer titusener av gjess Spitsbergen. De samler seg på snøfrie områder for å spise seg opp før de drar til hekkeområdene. Vårsolbukta ved Bellsund og Adventdalen er viktige rasteområder. Gjessene er på denne tida svært sårbare for ferdsel og forstyrrelser. Ærfugl og gjess hekker ofte sammen på mindre øyer, holmer eller nes. På enkelte steder hekker ærfugl tett opp til bebyggelse og hundegårder. Gjess hekker også under fuglefjell, i steinmorener eller langs brinker mot sjøen, mot elvejuv eller mot gjel. Ferdsel på slike steder vil skremme rugende fugler av reiret.

Kortnebbgjess forlater reiret raskere enn hvitkinngjess og ringgjess. Oppfluktavstander for hunnfugler av kortnebbgjess er målt til 20-60 m, mens hanner forlater reiret på større avstander. Ubevoktede reir blir ofte plyndret for egg av fjellrev, polarmåke eller tyvjo. Undersøkelser i Sassendalen på kornebbgjess viste at 35 % av reirene ble røvet etter forstyrrelse.



Ærfuglhunn på reir. Hunnfuglen forlater ikke reiret med mindre du kommer for nært, men den stresses av ditt nærvær. Foto: Geir Wing Gabrielsen, Norsk Polarinstittutt

For å unngå forstyrrelser:

- Unngå å forstyrre gjess på de viktige rasteområdene om våren. Ferdsel med snøskuter må styres utenom slike områder. Ilandstigning eller ferdsel i nevnte områder må unngås i juni og juli.
- Er uhellet ute og du skremmer f.eks. ei gås eller en ærfuglhunn av reiret, må eggene dekkes til med dun. Trekk deg raskt tilbake og ut av området samme vei som du kom.
- Gå aldri inn i hekke- og rasteområder med hund! Hunder stresser fuglene.
- I juli-august myter ærfugl og gjess, de feller vingefjærene og er i en periode ute av stand til å fly. De voksne fuglene er da sammen med årets unger. Hold avstand til myteflokker enten du befinner deg på sjøen, i båt eller til fots på land. Myteflokker med kortnebbgjess er ofte langt fra sjøen inne i store dalfører som Sassendalen og Reindalen. Myteflokker flykter unna på kilometers avstand.



Rødnebbterna angriper om du kommer for nært reiret eller ungene. Slå ikke etter terna, men hold en pinne eller noe annet over hodet som «avleder» fuglen.

Foto: Stein Ø. Nilsen, Norsk Polarinstitutt

Vadefugler og svalbardrype

Ofte oppdages ikke en rugende vadefugl eller rype før de flyr av reiret rett foran beina dine. Fjæreplytt, andre vadere og rype forsøker å lokke deg vekk fra reiret ved å slepe på vingene og spille skadet (arter som ærfugl og tyvjo bruker også denne taktikken). Har du skremt en fugl av reiret, trekk deg tilbake. Du kan eventuelt følge «lokkefuglen» ut av området. Vedvarer forstyrrelsen, er faren for tap av egg eller unger stor.

Tyvjo, storjo og rødnebbterne

Tyvjo og storjo hekker parvis og spredt. Rødnebbterna hekker i større eller mindre kolonier. Felles for disse artene er at de varsler intenst dersom du kommer for nært reiret eller kolonien. Først ved å skrike, senere ved å «stupbombe» inntrengerer. Tyvjoen kan også spille skadet. Angrepet skal skremme vekk inntrengerer – enten det er fjellrev, rein eller menneske – for å beskytte reir eller unger. Hold hånden eller en pinne rolig over hodet og trekk deg forsiktig tilbake samme vei som du kom. Ikke slå etter fuglen – det kan skade den!



Svalbardrype på reir. Unngå å skremme den opp, og trekk deg tilbake. Forlater rypa reiret, er eggrovere raskt på pletten. Foto: Erlend Lorentzen, Norsk Polarinstitutt



En forsker i fuglefjellet Ossian Sars betrakter fuglene på god avstand. Foto: Kim Holmén, Norsk Polarinstitutt

Fuglefjellsarter/sjøfugler

Krykkje, havhest, lunde, polarlomvi, lomvi, ismåke og flere andre arter hekker alle konsentrert i større eller mindre fuglefjell. Alkekongen har også store kolonier, men disse ligger i bratte og ufremkommelige steinurer. Turistbesøk berører normalt bare lett tilgjengelige deler av kolonien. Forstyrrelser som fører til at voksen fugl letter fra reirplass/reirhylle/egg, kan medføre tap av egg eller unger. Polarmåkene patruljerer koloniene og er raske til å forsyne seg av forlatte egg eller unger.

For å unngå forstyrrelser:

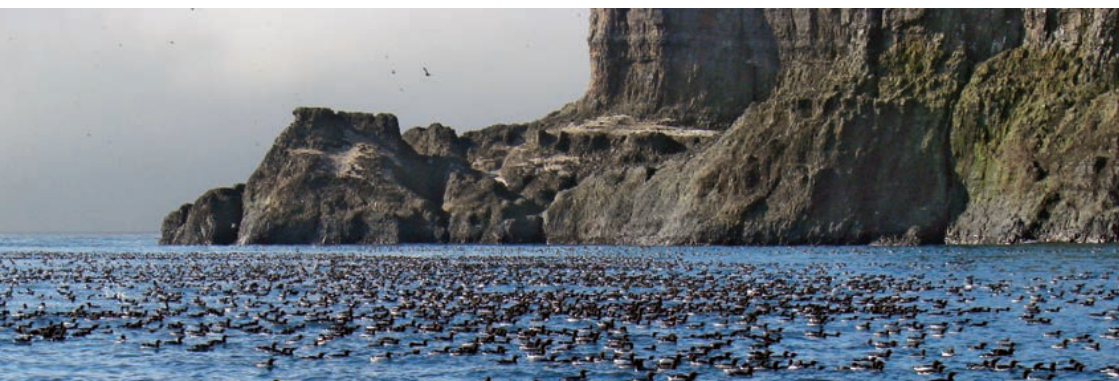
- Hold avstand (minimum 30 m) om du går opp til et fuglefjell nedenfra eller inn fra siden. Gå aldri ut til et fuglefjell fra oversiden! Det vil kunne forårsake panikkartet flukt fra de øvre deler av fjellet.

- Kolonier bør helst observeres med kikkert eller teleskop fra terreng som tillater innsyn, f.eks. fra et berg ut til siden for kolonien.
- Hold behørig avstand (minimum 30 m) i områder der man kan gå inn til fuglefjell med lettått, og hvor hekkende fugl sitter helt ned mot vannflata. En god regel er å stoppe før de første fuglene blir urolige. Hold lav fart på lettått og unngå støy.

- Kjør utenom flokker av sjøfugl som ligger på sjøen under fuglefjell fordi de da enten beiter, hviler eller bader.
- I månedsskiftet juli/august hopper unger av polarlomvi og lomvi fra reirhylla og fortsetter i glideflukt mot sjøen sammen med en av foreldrene. I denne tiden skal man holde avstand til fuglefjellet og sjøen under fjellet. Unngå ferdsel på land under fuglefjellet. Båter må holde seg unna sjøen rett under fjellet. Forstyrrelser kan bidra til at unger skilles fra foreldrene og bli bytte for polarmåke eller fjellrev.

Viktige sikkerhetshensyn:

Under et fuglefjell er det alltid fare for steinsprang. Sett ikke andres og eget liv i fare ved å gå for nært opp til fjellet.



Flak av lomvi og polarlomvi ved Bjørnøya. Kjør utenom slike fuglekonsentrasjoner. Foto: Harald Steen, Norsk Polarinstitutt



På sjøen under fuglefjell må det holdes avstand av hensyn til fuglene, men også på grunn av faren for stein og is som kan løsne. Foto: Øystein Overrein, Norsk Polarinstitutt

Nyttig lesestoff

- Norsk Polarinstitutt's polarhåndbok nr. 13 "Svalbards fugler og pattedyr" – www.npolar.no
- Norsk Polarinstitutt's polarhåndbok nr. 14 "Cruisehåndbok for Svalbard" – www.cruise-handbook.npolar.no
- Svalbardvettreglene – www.sysselmannen.no
- Folderen «Isbjørn» utgitt av Norsk Polarinstitutt – www.npolar.no
- Retningslinjer utarbeidet av AECO (Association of Arctic Expedition Cruise Operators) – www.aeco.no



Svalbards natur er sårbar. Snøscootertrafikken bør følge dalbunnen og hovedferdselsårene. Unngå kjøring oppe på brinkene. Foto: Øystein Overrein, Norsk Polarinstitutt

FERDSEL OG DYRELIV PÅ SVALBARD

Norsk Polarinstitutt, Framsenteret, 9296 Tromsø

Tlf.: +47 77 75 05 00, fax: +47 77 75 05 01

Svalbard: Norsk Polarinstitutt, Forskningsparken, 9171 Longyearbyen

Tlf.: +47 77 75 05 00, fax: +47 77 75 05 01

www.npolar.no post@npolar.no sales@npolar.no